

Examination of Instructional Leadership Research in Turkey

Ramazan Cansoy¹, Mahmut Polatcan²

^{1,2} Karabuk University, Faculty of Letters, Educational Sciences, Karabuk, Turkey

ARTICLE INFO

Article History:

Received 30.09.2017

Received in revised form
14.10.2017

Accepted Tarih girmek
için burayı tıkladın.

Available online Tarih
girmek için burayı
tıkladın.

ABSTRACT

In this study, research articles on instructional leadership published between 2005 and 2017 were examined through content analysis in the context of the Turkish education system. In this scope, 35 articles were evaluated in terms of the relationships between individual and organisational variables, data gathering instruments, methods, samples and recommendations. The results revealed positive relationships between the school principals' instructional leadership behaviours and the individual and organisational variables. According to the teachers' perceptions, the school principals performed the behaviour of sharing the objectives and vision of the school as educational leaders. However, the school principals did not provide sufficient support to the teachers' professional development. Additionally, the factors that inhibit instructional leadership were not investigated to a large extent. In studies on instructional leadership, survey design was most widely used among quantitative research methods. While practitioners were advised to provide in-service training to school principals to develop instructional leadership, recommendations for further research included focusing on different types of schools in studies on instructional leadership.

© 2017 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Leadership, instructional leadership, content analysis

Extended Abstract

Purpose

The concept of instructional leadership has attracted attention with research concentrated on effective schools in literature. In instructional leadership, school principals are expected to enhance student achievement through behaviours such as sharing the school's objectives and vision with the staff, participating in the instructional project and forming orderly learning environments. The aim of this study was to analyse the research articles on instructional leadership published between 2005 and 2017 in Turkey in terms of content. In this respect, the research questions of the study were related to the issues discussed in these articles, the methods and measurement tools used, the results obtained based on demographic variables, the relationships between concepts, and the results and suggestions reported. The analysis of the studies on instructional leadership was of significance since it would reveal the strengths and weaknesses of the leadership behaviours of school principals and contribute to further studies on this concept.

Method

This study was designed by using content analysis, a qualitative research method. Content analysis was preferred in the study since it enables the understanding and categorising of data through summarising for a certain purpose. The population of the study consisted of 43 articles indexed in Web of Sciences, ERIC, Scopus, Dergi Park, Turkish Education Index, ASOS Index and Google Scholar, and published between 2005 and 2017. In Turkey, empirical studies on instructional leadership started to attract attention in the field of educational sciences at the beginning of the millenia. For this reason, this study covered the period between 2005 and 2017. The online search was restricted to the key words "instructional leadership", and 35 articles

¹ Corresponding author's address: Karabuk University, Faculty of Letters, Educational Sciences, 78050, Karabuk, Turkey

Telephone: 0(370) 418 75 00/2545

e-mail:mahmutpolatcan78@gmail.com

that were suitable for the aim of the study were included in the analysis. The purposeful sampling method was used in the study. The numerical distribution of the findings are presented in frequency tables.

Results

The results revealed positive relationships between the school principals' instructional leadership behaviours and individual and organisational variables. In the study, the school principals were found to sufficiently perform the behaviours of determining the school's objectives and vision, and creating an orderly instructional environment and climate. However, it seems that more emphasis should be placed on supporting and training teachers, evaluating student performance, curriculum and the instructional process. Therefore, school principals should play a more active role in improving the instructional process and learning.

In the articles, significant statistics regarding the school principals' instructional leadership behaviours were revealed with regard to demographic variables such as gender, seniority and type of school. There were many studies revealing that the perception of instructional leadership did not differ in terms of gender, seniority and type of school according to the teachers. This could be due to the teachers being female or male at schools where the studies were conducted, the duration of work in the profession, the type of school they work in, and their perspectives of the school principals' behaviours.

The suggestions to practitioners offered by the studies on instructional leadership mostly included providing in-service training to school administrators, ensuring school principals' professional development, making changes in school structure and legislation, and supporting teachers. As for further research, common suggestions argued that studies should focus on different types of schools and educational stages.

Based on these results, it can be stated that research on instructional leadership is dominated by quantitative studies, and that qualitative and mixed-method studies are needed. There is limited research on the factors that inhibit the instructional leadership behaviours of school principals . Therefore, new studies are needed in this respect. Recommendations to practitioners can be suggested and tested in experimented studies. Additionally, there is also a need for studies that reveal the cause and effect relationships in the context of instructional leadership. Above all, the suggestions reported in studies on this concept seem to be repetitive and unrelated to research findings. Following the recommendations from the findings of research would provide sound data to both researchers and practitioners.

Türkiye’deki Öğretim Liderliği Araştırmalarının İncelenmesi

Ramazan Cansoy¹, Mahmut Polatcan²

^{1,2} Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Karabük, Türkiye

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:
Alındı 30.09.2017
Düzeltilmiş hali alındı
14.10.2017
Kabul edildi Tarih girmek
için burayı tıkladın.
Çevrimiçi yayınlandı
Tarih girmek için burayı
tıkladın.

ÖZ

Bu araştırmada, Türkiye’de öğretim liderliği ile ilgili 2005-2017 yılları arasındaki makalelerin tematik içerik analizleri yapılmıştır. Bu bağlamda 35 makale; konularına, bireysel ve örgütsel değişkenler arasındaki ilişkilere, veri toplama araçlarına, yöntemlerine, örneklemelerine ve önerilerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının örgütsel ve bireysel değişkenler ile ilişkilerinin pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin öğretim lideri olarak okulun amaçlarının ve vizyonunun paylaşılması davranışını yoğun biçimde gösterdikleri görülmüştür. Diğer taraftan öğretmenlere göre okul müdürlerinin öğretmenlerin mesleki gelişimlerine yeterince destek vermedikleri bulgulanmıştır. Ayrıca öğretim liderliği engelleyen etmenlerin yetersiz düzeyde araştırıldığı görülmüştür. Öğretim liderliği alanındaki çalışmalarda nicel araştırma yöntemlerinden tarama deseni yoğun biçimde kullanılmıştır. Araştırmalarda uygulayıcılara yoğunluklu olarak öğretim liderliğinin geliştirilmesi için okul müdürlerine hizmet içi eğitim verilmesi önerilirken, araştırmacılara yönelik ise öğretim liderliği ile ilgili araştırmaların farklı okul türlerinde yapılması önerilmiştir.

© 2017 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Liderlik, öğretim liderliği, içerik analizi

Giriş

Geleneksel okul liderliği yaklaşımında liderlik, liderin takipçilerini bir amaç doğrultusunda yönlendirmesi, rehberlik etmesi ve etkilemesi olarak değerlendirilmiştir (Başaran, 1998; Robbins, 1994). Daha geniş bir anlatımla, geleneksel lider olarak okul müdürlerinden beklenen; eğitim politikalarını uygulamak, personel işlerini takip etmek ve okulda güvenli fiziksel bir ortam oluşturmaktır. Oysa etkili okul araştırmalarıyla birlikte çağdaş okul liderinden beklenen ise öğretim ortamını düzenlemek, öğretim programlarını geliştirmek, öğrenci başarısına öncülük etmek, öğretmenlere rehberlik yapmak ve onların mesleki gelişimlerini desteklemektir (Bergman, 1998; Erdoğan, 2000; Heck, 1992; Özden, 1998; Şişman, 2004; Marks ve Printy, 2003; Murphy, 1990). Bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere, geleneksel liderlik yaklaşımlarında okul liderlerinin yönetsel görevlerine vurgu yapılmıştır. ÖL yaklaşımı ise bu görevlerin yanı sıra okuldaki öğretim süreçlerine ve öğrencinin akademik başarısına odaklanmıştır.

Etkili okullar, öğrenci başarısında önemli rol oynamaktadır. Bu okulların yönetilmesinde öğretim liderinin önemli rolünün olduğu savı, öğretimsel liderlik araştırmalarını gündeme getirmiştir (Heck ve Hallinger, 1992; Rossow 1990; Smith ve Andrews, 1989). ÖL’nin 1970’li yıllardan itibaren araştırmalara konu olduğu görülmektedir (Hallinger, 2003; Heck ve Hallinger, 1999; Marks ve Printy, 2003; Robinson, Lloyd ve Rowe, 2008). Beck ve Murphy (1993) “*Understanding the Principalsip: Metaphorical Themes 1920s-1990s*” adlı eserinde, 1920-1990 yılları arasındaki araştırmalarda liderliği karakterize eden baskın metaforları betimlemiştir. Okul müdürleri 1920’lerde “değerler komisyoncusu”, 30’larda “bilimsel yönetici” ve “bürokratik yönetici”, 40 ve 50’lerde “demokratik lider”, 60’larda “hümanist kolaylaştırıcı” ve 70’lerde “öğretim liderleri” olarak nitelendirildiğini ifade etmektedir (akt. Kafka, 2009, s. 325). Heck, Larsen ve Marcoulides (1990) ise etkili okul araştırmalarının 1950’li ve 60’lı yıllarda öğrencinin akademik başarısında, okul faktöründen ziyade ailenin sosyo-ekonomik yapısının önemli yer tuttuğunu ileri sürmüşlerdir. Buna karşın 1970’li yıllardan itibaren yapılan araştırmalar, okulun öğrenci başarısında önemli rol oynadığını tespit etmişlerdir. Özetle, etkili okul araştırmalarıyla birlikte öğretim lideri olarak okul müdürünün rollerinin yeniden tanımlandığı ileri sürülebilir.

² Sorumlu yazarın adresi: Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 78050, Karabük, Türkiye
Telefon: 0(370) 418 75 00/ 2545
e-posta: mahmutpolatcan78@gmail.com

Öğretim Liderliği Kavramı

Alan yazında ÖL'ye ilişkin yapılan tanımların benzerlik taşıdığı ve bu tanımlarda öğrencinin başarısında okul müdürünün rolüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu roller, okulun vizyon ve misyonunu tanımlama, öğretmenler ve öğrenciler için yüksek beklentiler oluşturma, öğretimi denetleme, değerlendirme ve öğrenci başarısını izleme, personel geliştirme, eğitim programını koordine etme, öğrenme ortamını teşvik etme ve destekleyici bir çalışma ortamı yaratma olarak belirlenmiştir (Barth, 1986; Bergman, 1998; Blase ve Blase, 2004; Çelik, 1999; Fullan, 2002; Hallinger ve Murphy, 1985; Keefe ve Jenkins, 1984; Marks ve Printy, 2003; McEwan, 1998; Murphy, 1988, 1990; Leithwood, Jantzi ve Steinbach, 1999; Şişman, 2004; Southword, 2002; Wanzare ve Da Costa, 2001; Whitaker, 1997; Wright, 1991; Zepeda, 2004). Öğretimsel liderliğe ilişkin bazı tanımlamaları incelemek gerekirse, Şişman (2004, 53) ÖL'yi, "okul müdürlerinin, okul paydaşlarını etkilemek için kullandıkları güç ve davranışlar"; De Bevoise (1984, 18) "okul liderinin öğrenci başarısını arttırmak için gösterdiği veya öğretmenler tarafından yapılmasını istediği davranışlar"; Wright (1991, s. 115) "okul müdürünün okuldaki öğretimin iyileştirilmesi için öğretmenlere sağlanan kaynak ve destekler" olarak ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Blase ve Blase, (2000, 131) ÖL'yi, "okul müdürünün yenilikleri uygulaması, farklı öğretim yöntemlerini kullanması ve risk alması"; Lambert (2002, s. 38) "öğrenci başarısı için okullarda karara katılımın sağlanması ve öğretmenlerin yansıtma becerilerinin geliştirilmesi" Smith ve Andrews (1989, s. 2) "okul müdürünün sınıftaki öğretimi denetlemesi, öğretmenleri ve öğretim programlarını geliştirmesi" ve Hallinger (2003, s. 330) "eğitim ve öğretim programına odaklanan güçlü ve yönlendirici liderlik" olarak tanımlamışlardır.

Öğretim liderliğine ilişkin ampirik araştırmalarda, kavramın ayrıntılı bir şekilde anlaşılması için boyutlandırma çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Ancak araştırmacıların ileri sürmüş olduğu bu boyutlar arasında dikkat çekici bir farklılığın olmadığı ileri sürülebilir (Blase ve Blase, 2000 Hallinger ve Murphy, 1985; Lambert, 2002; Şişman, 2004; Tanrıoğen, 2000). ÖL'ye ilişkin boyutlar incelendiğinde, okul yöneticilerinin okulun vizyonunu, misyonunu tanımlama ve üyelerle paylaşma, öğretim programını yönetme, öğretimi denetleme ve mesleki gelişmeyi sağlama gibi unsurlar etrafında şekillenmektedir. Bunun yanı sıra öğretimsel lider olarak okul yöneticilerinin öğretim sürecinde öncü olma, yüksek beklentili olma, iş birliği yapma, zamanı yönetme, öğretmenlere kaynak ve olanak sağlama ve uygun öğretim ortamı oluşturma gibi özellikleri taşımaları beklenmektedir (Blase ve Blase, 2004; Gümüşeli, 2001; Hart ve Bredeson, 1996; Lambert, 2002; Murphy ve Hallinger, 1988; Şişman, 2004). Glickman (1985) öğretimsel liderliğin doğrudan öğretmen desteği, çalışanları ve eğitim programını geliştirme ve eylem araştırması gibi beş önemli boyutunun olduğunu belirtmektedir. Özetle, öğrenci başarısına odaklanan ÖL olarak okul müdürünün; okulun amaçlarını belirleme, eğitim programı ve öğretim sürecini yönetme, personeli güçlendirme ve uygun bir okul iklimi oluşturma gibi rol ve davranışları göstermeleri gerektiği araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Bu davranış ve roller, bazı araştırmacılar tarafından geliştirilen ÖL ölçme araçlarının (Alig-Meilcarek, 2003; Hallinger, 1983; Şişman, 2004) boyutlarını oluşturmuştur.

Türkiye'deki ÖL araştırmaları, okul yöneticilerinin ÖL davranışlarını sergileme konusunda iyimser bir tablo çizmediklerini ortaya koymaktadır. Okullardaki bürokratik engeller, zaman yetersizliği, müdürün rollerine ilişkin beklentilerin farklılığı, müdürlerin görev yerinin ve rollerinin sıklıkla değişmesi gibi nedenler okul müdürlerinin öğretim lideri rolünü oynamalarını engellemektedir (Gümüşeli, 1996; Gökyer, 2004; Çelikten, 2004). Türkiye'de ÖL'ye ilişkin araştırmaların 2000'li yıllardan itibaren yaygınlaştığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları betimlenmeye çalışılmış ve çeşitli konularla olan ilişkisi ele alınmıştır. Diğer araştırmalar ise okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışlarını sergileme düzeyleri ve çeşitli sosyo-demografik özellikler açısından değerlendirilmesine odaklanmıştır (Aksu, Gemici ve İşler, 2006; Anıl ve Sarpkaya, 2014; Baş ve Yıldırım, 2010; Bellibaş ve Gedik, 2014; Can, 2007; Ergen, 2013; Gümüş ve Akçaoğlu, 2013; Gürocak ve Hacıhafızoğlu, 2012; İnandı ve Özkan, 2012; Kalman ve Arslan, 2016; Sağır ve Emişoğlu, 2013; Sezer ve Akan, 2014; Tatlıoğlu ve Okyay, 2012; Yavuz ve Baş, 2010; Zorlu ve Arseven, 2016). İlişkisel araştırmalar; öğretimsel liderliğin mizah tarzları (Recepoglu ve Özdemir, 2012), öğretim süreci ve öğrenci başarısı (Bozkurt ve Arslanargun, 2015), öğretim programının uygulanması (Gülbahar, 2013), çatışma çözme (Arslantaş ve Özkan 2012), örgütsel bağlılık (Serin ve Buluç, 2012), öz yeterlilik ve kolektif yeterlilik (Çalık, Sezgin, Kavgacı ve Kılınç, 2012), örgütsel sağlık (Recepoglu ve Özdemir, 2013), örgüt iklimi (Aylık ve Şayir, 2014), okul kültürü

(Şahin, 2011), örgütsel vatandaşlık davranışı (Ünal ve Çelik, 2010), akademik iyimserlik (Yılmaz ve Kurşun, 2015) ve örgütsel sağlık (Parlar ve Cansoy, 2017) ilişkisi üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Türkiye'deki ÖL ile ilgili çalışmaların karakteristik özelliklerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu kapsamda araştırmanın amacı farklı ÖL araştırmalarının konu, yöntem, bulgu, sonuç ve önerilerinin birleştirilmesidir. Bu nedenle yapılacak yeni araştırmalara konu, yöntem ve çıkarımlar bakımından yol göstereceği ve karşılaştırma fırsatı sunacağı düşünülmektedir. Bunun yanında öğretim liderliği çalışmalarında ulaşılan ortak sonuçların bir arada sunulması ve tartışılması uygulayıcılar ve araştırmacılar açısından uygulamaya yönelik bazı veriler sunabilir. Son olarak öğretim liderliği ile ilgili birçok çalışma bulunmasına rağmen farklı çalışmalardaki eğilimleri ve sonuçları bir arada değerlendiren bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla çalışmanın Türkiye'deki öğretim liderliği kavramına ilişkin araştırmaların bir arada değerlendirilmesi, öğretim liderliği araştırmalarına yeni bakış açısı kazandıracığı beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmayla ÖL araştırmalarının birbirini tekrar eden çalışmalardan arındırılması ve sonraki dönemlerde yapılacak araştırmalara yol göstermesi beklenmektedir. Bu araştırmada, Türkiye'de 2005-2017 yılları arasında öğretim liderliğine ilişkin araştırmaların içerik bakımından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan araştırmalarda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Araştırmalardaki konuların dağılımı nasıldır?
2. Araştırmalarda kullanılan yöntemlerin ve ölçme araçlarının dağılımı nasıldır?
3. Araştırmalardaki demografik değişkenlere göre elde edilen bulguların dağılımı nasıldır?
4. Araştırmalardaki bireysel ve örgütsel kavramlar arasındaki ilişkilerin dağılımı nasıldır?
5. Araştırmalardaki sonuç ve önerilerinin dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma içerik analizi türlerinden tematik içerik analizi (meta sentez) çalışmasıdır. İçerik analizinde belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilen verilerin okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenerek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Tematik içerik analizi ise aynı konuda birbirinden bağımsız bir şekilde yapılan araştırmaların temalar oluşturularak bir arada değerlendirilmesi ve yorumlanmasını kapsamaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Bir diğer anlatımla meta-sentez, aynı konuda yapılan benzer araştırmaların bulgu ve sonuçların eleştirel bir perspektifte ele alan, analiz eden ve yorumlayan çalışmalardır (Walsh ve Down, 2005, s. 204). Böylece bütüncül bir bakış açısıyla araştırılan konunun ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve çalışan konunun öncelikli alanlarının belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, tematik içerik analizi, bir konu hakkında araştırma yapmak isteyen araştırmacıların konuya ilişkin makaleleri bir arada görme olanağı sağlaması nedeniyle, araştırmacılara zamanı etkili bir şekilde kullanma fırsatı sunmaktadır (Dinçer, 2014, s. 336). Bu araştırmada da Türkiye'de öğretimsel liderlik ile ilgili çalışmaların içeriklerinin incelenmesi ve eğilimlerinin saptanması amaçlandığından tematik içerik analizi benimsenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada öğretim liderliği alanındaki ampirik araştırmaların eğilimi incelendiğinden eğitim bilimleri alanlarındaki hakemli dergilerin seçilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra incelenmeye alınan araştırmalar belirlenirken Türkiye örnekleminde olmasına ve Türk araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarla sınırlandırılmasına dikkat edilmiştir. Böylece Türkiye'de, Web of Sciences, ERIC, Scopus, Dergi Park, Türk Eğitim İndeksi, ASOS İndeks ve Google Akademik veri tabanlarında taranan ve 2005- 2017 yıllarında yayımlanan 42 makale oluşturmaktadır. Türkiye'de eğitim bilimleri alanında ÖL'ye ilişkin ampirik araştırmalar 2000'li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla araştırmada 2005-2017 yılları aralığı seçilmiştir. Bu araştırmada çevrim içi ortamda "öğretimsel liderlik ve öğretim liderliği, instructional leadership" anahtar sözcüklerle sınırlandırılarak araştırma amacına uygun 35 makale değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma problemlerine yanıt verebilecek nitelikte olmayan 7 makale ise değerlendirme dışında bırakılmıştır. Araştırmada incelenen makaleler kaynakçada (*) işaretiyle gösterilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada incelemeye alınan nicel ve nitel çalışmalar, araştırma problemlerine uygun olarak elde edilen temalar ve temalara ilişkin kodlar tablo şeklinde verilmiştir. Tablolardaki kodların önem dereceleri için frekanslarla belirtilmiştir. Verilerin kodlanması sürecinde, araştırma kapsamına alınan her bir çalışmanın bölümleri araştırma problemlerine uygun olarak ayrıntılı bir biçimde incelenmiş ve not edilmiştir. Sonraki aşamada not edilen veriler özetlenerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamındaki çalışmalar, araştırma problemlerine uygun bir şekilde temalar ve temalara ilişkin kodlar oluşturulmuştur. Ayrıca araştırma kapsamındaki makalelerin incelenmesi sırasındaki karışıklıkların giderilmesi için her bir çalışma Ç1, Ç2...Ç35 şeklinde kodlanmıştır. Sonuç olarak bu araştırmada çalışma konuları, yöntemleri, örneklemleri, kullanılan ölçme araçları, demografik değişkenler, kavramlar arasındaki ilişkiler, nitel araştırmalar, araştırmacı ve uygulayıcılara ilişkin öneriler şeklinde temalandırılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde sırasıyla araştırmaların konularına, yöntem ve desenlerine, örnekleme, ölçme araçlarına, demografik değişkenlere, sonuçlarına ve önerilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğretim liderliği araştırmalarının konulara göre dağılımı

Araştırma konuları	f
Okul müdürlerinin gösterdikleri ÖL davranışları	21
ÖL'nin örgütsel ve bireysel değişkenlerle ilişkileri	12
Okul müdürlerinin ÖL davranışları sınırlayan etmenler	2
Toplam	35

Tablo 1 incelendiğinde ÖL alanında yapılan ampirik çalışmaların üç temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; okul müdürlerinin ÖL'nin örgütsel ve bireysel değişkenlerle ilişkilerini, ÖL davranışlarının düzeylerini ve ÖL davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya koyan çalışmalardır. Önem derecesine göre bunlardan ilki, okul müdürlerinin ÖL davranışlarının incelendiği çalışmalarda; öğretmenlere ve okul müdürlerine göre okul müdürlerinin ÖL davranışlarına ve özelliklerine ilişkin algıları ve bazı değişkenler (cinsiyet, kıdem, okul türü) açısından farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır ($f=21$). İkinci olarak ÖL ile ilişkilerin incelendiği örgütsel ve bireysel değişkenler; öğretmen öz yeterliği ve kolektif yeterlik, okul iklimi, okul kültürü, örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık, akademik iyimserlik, örgütsel sağlık, çatışma çözme ve mizah tarzlarından oluşmaktadır ($f=12$). Son olarak okul müdürlerinin ÖL davranışlarını göstermede karşılaştığı sorunları inceleyen çalışmalar bulunmaktadır ($f=2$). Bu bulgulardan anlaşıldığı üzere araştırmalarda okul yöneticilerinin ne düzeyde ÖL olduklarına yoğunlaşmıştır. Ayrıca önem sırasına göre, araştırmaların yaygın olarak ÖL'nin diğer kavramlarla olan ilişkileri incelenmiştir. Bununla birlikte az sayıda çalışmanın okul müdürünün ÖL rollerini sınırlayan etmenler üzerinde odaklandığı görülmüştür. Bu bağlamda konu eğilimlerinin birbirine yakın olduğu ifade edilebilir.

Tablo 2. Araştırmaların yöntem ve desenlerine göre dağılımı

Yöntem	Desen	f
Nicel	İlişkisel	12
	Tarama	13
Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme	8
Karma	(Nicel+Nitel) Anket ve Görüşme	2
Toplam		35

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmada incelenen makalelerin çoğunluğunda nicel yöntemler kullanılmıştır ($f=25$). Nicel yöntemin benimsendiği makalelere oranla nitel ve karma yöntemle yapılan çalışmaları daha az olduğu görülmüştür ($f=10$). Öte yandan nicel çalışmalarda, tekil tarama ($f=13$) ve ilişkisel tarama ($f=12$) desenleri benimsenmiştir. Nitel çalışmalarda durum çalışmasına ağırlık verilmiştir ($f=8$). Nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma araştırmalara ise ağırlık verilmediği görülmüştür ($f=2$). Bu bulgulardan hareketle ÖL konusundaki çalışmalarda daha çok nicel yöntemlerin kullanıldığı, karma çalışmalara neredeyse yer verilmediği ifade edilebilir. Nitekim nicel araştırmalarda var olan durum

betimlendiğinden dolayı, bu durumların kaynağını ayrıntılı bir şekilde açıklamada yeterli veri sunmadığı ileri sürülebilir.

Tablo 3. Araştırmaların örnekleme ilişkin dağılımlar

Örneklem Grubu	f
Okul müdürü	6
Okul müdürü ve öğretmen	5
Öğretmen	24
Örneklem Büyüklüğü	
<100	9
101-500	20
>500	6
Okul Basamağı	
İlköğretim	26
İlköğretim ve Ortaöğretim	4
Okulöncesi	2
Ortaöğretim	2
Özel Eğitim	1
Toplam	35

Tablo 3'te görüldüğü gibi örnekleme alınan çalışma grubuna göre çalışmaların sırasıyla öğretmenler ($f=24$), okul müdürleri ($f=6$), okul müdürü ve öğretmenler ($f=5$), üzerinde uygulandığı görülmüştür. Bu bulgu, araştırmaların öğretmen algısına göre okul müdürlerinin ÖL olup olmadıkları incelenmeye çalışıldığını göstermektedir. Örneklem büyüklüklerinin 101-500 örneklem arasında yoğunlaşmıştır ($f=24$). Örneklem alınan okul basamağının ilköğretim okulu olduğu görülmüştür ($f=26$).

Tablo 4. Araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının dağılımı

Kullanılan ölçme araçları	f
Okul müdürlerinin ÖL davranışları anketi (Şişman, 2004)	17
Okul müdürlerinin ÖL davranışları (Hallinger, 1983)	3
Araştırmacılar tarafından geliştirilenler	2
Öğretimsel liderlik envanteri (Tanrıöğen, 2000)	2
Observer Assesment for Instructional Leadership (NASSP, 2004)	1
Öğretimsel liderlik ölçeği (Alig-Meilcarek, 2003)	1

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının sırasıyla Şişman (2004) tarafından geliştirilen okul müdürlerinin ÖL davranışları ($f=17$), Hallinger (1983) tarafından geliştirilen ÖL davranışları ($f=3$) ölçme araçlarının daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bu ölçme araçları dışında araştırmacılar tarafından geliştirilen ($f=2$), Tanrıöğen (2000) tarafından geliştirilen öğretimsel liderlik envanteri ($f=2$), Alig-Meilcarek (2003) öğretimsel liderlik ölçeği ($f=1$) ve Observer Assesment for Instructional Leadership (NASSP, 2004) ($f=1$) ölçme araçları kullanılmıştır. Şişman'ın (2004) geliştirmiş olduğu ölçme aracının yaygın bir şekilde kullanılması, ölçme aracının mevcut kültüre uygun olmasından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 5. Araştırmaların demografik değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler	Düzye	f
Cinsiyet	Fark vardır	2
	Fark yoktur	5
Öğretmen Kıdemi	Fark vardır	3
	Fark yoktur	2
Okul türü	Fark vardır	2

Tablo 5'te okul müdürlerinin ÖL davranışlarının bazı demografik değişkenlere göre algılanma düzeylerine ilişkin sonuçlar incelenmiştir. Cinsiyet değişkeni bakımından öğretmenlere göre ÖL algısının farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmaların daha çok olduğu görülmektedir ($f=5$). Bunun yanında okul

müdürlerinin ÖL davranışlarının öğretmen algılarına göre cinsiyete göre farklılaştığını gösteren araştırmalarda ise kadınların okul müdürlerini daha düşük düzeyde ÖL olarak algıladıkları bulunmuştur ($f=2$). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin ÖL davranışlarının kıdem değişkeni bakımından anlamlı olarak farklılaştığına ilişkin sonuçların çoğunluğu oluşturmaktadır ($f=5$). Bunun yanı sıra farklılık olmadığına ilişkin sonuçlar da bulunmaktadır ($f=3$). Öğretmenlerin kıdemi arttıkça ÖL davranışlarının düşük düzeyde algılandığını gösteren çalışmaları görmek mümkündür. Örneğin kıdemle birlikte ÖL davranışlarına yönelik beklenti artmaktadır ($f=3$). Bunun yanında kıdem azaldıkça ÖL algısının yüksek düzeyde olduğunu gösteren çalışmalar saptanmıştır ($f=1$). Bunun yanında farklı kıdemlere göre ÖL algısıyla ilgili çelişkili bazı sonuçlar bulunmaktadır ($f=2$). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin ÖL davranışlarının öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre farklılaştığına ilişkin bulgular, ortaöğretim öğretmenlerinin ilköğretim öğretmenlerine göre okul müdürlerine yönelik ÖL algılarının anlamlı biçimde farklılaştığı ve daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir ($f=2$).

Tablo 6. Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarıyla ilgili öğretmen algılarının dağılımı

ÖL boyutları	Düzye	f
Okulun amaçlarının belirlenmesi ve paylaşılması	Yeterli düzey	7
Öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi	İyileştirilmesi gereken bulunan boyut	9
Öğretim süreci ve öğrencilerin değerlendirilmesi	İyileştirilmesi gereken bulunan boyut	6
Eğitim programı ve öğretim sürecinin yönetimi	İyileştirilmesi gereken bulunan boyut	5
Düzenli öğretme-öğrenme çevresi ve ikliminin oluşturulması	Orta düzey	12

Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırmaların sonuçlarına göre okul müdürlerinin ÖL davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin sonuçlar görülmektedir. Öğretmenlerin okul müdürlerinde en çok yeterli gördükleri ÖL davranışı, okulun amaçlarının belirlenmesi ve paylaşılmasıdır ($f=7$). Bununla birlikte farklı çalışmalarda ÖL davranışlarının öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi boyutunun yetersiz düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($f=9$). Ayrıca sırasıyla öğretim sürecinin değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi ($f=6$) ve bu sürecin yönetilmesi ($f=5$) boyutlarının geliştirilmesi gerektiği konuları üzerinde daha çok durulmuştur. Diğer taraftan okul müdürlerinin düzenli öğretme-öğrenme çevresi ve ikliminin oluşturulması davranışlarının çalışmalarda çoğunlukla orta düzey ve üstünde bir yeterliğe sahip olduğu görülmektedir ($f=12$).

Tablo 7. Öğretim liderliği ile ilişkili kavramların dağılımı

İlişki	İlişkinin Yönü
ÖL Öğretmen özyeterliliği ve kolektif yeterliliği yordar.	Pozitif
ÖL Okul iklimini yordar.	Pozitif
ÖL Okul kültürünü yordar.	Pozitif
ÖL Örgütsel bağlılıkla ilişkilidir.	Pozitif
ÖL Örgütsel vatandaşlığı yordar.	Pozitif
ÖL Akademik iyimserlikle ilişkilidir.	Pozitif
ÖL Örgüt sağlığını yordar.	Pozitif
Çatışma çözme ÖL'yi yordar.	Pozitif
Mizah tarzı ÖL yi yordar.	Pozitif

Kavramsal ilişkilerin incelendiği tablo 7'de incelendiği üzere öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin ÖL davranışlarıyla çeşitli kavramların ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmalar, okul müdürlerinin ÖL davranışlarıyla örgütsel veya bireysel bazı özelliklerin pozitif yönlü anlamlı ilişkiler içinde olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalardan ÖL'nin öğretmen öz yeterlik ve kolektif yeterliliği ($f=1$), okul iklimini ($f=1$), okul kültürünü ($f=1$), örgütsel vatandaşlığı ($f=1$), örgüt sağlığı ($f=3$) pozitif yönlü yordayıcı olduğuna ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra çatışma çözme ($f=1$), mizah tarzları ($f=1$) ve akademik iyimserliğin ($f=1$) ÖL'yi pozitif yönde yordadığına ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Nitel araştırmaların incelendiği tablo 8’de öğretmen görüşlerine göre okul müdürlerinin hangi ÖL davranışlarını gösterdikleri araştırılmıştır. Okul müdürlerinin görüşlerine göre ise öğretim liderliği davranışlarıyla ilgili iki ana tema görülmektedir. Bunlar okul müdürlerinin sergiledikleri ÖL davranışları ve bu davranışları engelleyen faktörlerdir.

Tablo 8. Öğretim liderliğine ilişkin nitel araştırmaların dağılımu

Alt tema	f
Okul müdürlerinin sergiledikleri ÖL davranışları	8
Okul müdürlerinin öğretmenleri denetleme ve geliştirme, öğretim yönetimi ve desteği, okul amaçları belirleme	5
Müdürlerin ÖL davranışlarını engelleyen faktörler	5
ÖL olarak okul müdürlerinin özellikleri	1

Tablo 8’de öğretmenlere göre okul müdürleri; okul amaçlarını belirleme, deneyimleri paylaşma, veli öğretmen iş birliği, okulda gözlem, öğrencilerle ilgilenme, ders zamanlarını verimli hale getirme davranışlarını sergilemektedir ($f=8$). Okul müdürlerinin öğretmenleri denetleme ve geliştirme, öğretim yönetimi ve öğretmen desteği, okul amaçları belirleme konusunda davranışlar ortaya koydukları belirlenmiştir ($f=5$). Ayrıca okul müdürlerinin öğretimi denetlemede yetersiz kalma, öğretim programları hakkında yeterli bilgi sahibi olmama ve öğretim programlarının hazırlanmasında yeterince etkin davranmama ve eğitim-öğretim süreciyle yeterince ilgilenememe gibi eksiklikleri bulunmaktadır ($f=5$). ÖL olarak okul müdürlerinin iyi iletişim kurma, öğretimi yönetme, öğretmen ve öğrenciyi destekleme, öğrencileri değerlendirme ve izleme, öğrenci gelişimine doğrudan katkıda bulunma, okulun vizyonunu oluşturma, öğretmen gelişimini sağlama, başarıyı ödüllendirme ve okulda olumlu bir öğrenme ortamı oluşturma gibi özellikleri taşıması gerektiği belirlenmiştir ($f=1$).

Tablo 9. Öğretim liderliği araştırmalarının uygulamaya ilişkin önerilerin dağılımu

Öneriler	f
Okul müdürlerine ÖL ile ilgili hizmet içi eğitim verilmesi	18
Okul müdürlerinin öğretmenlerin mesleki gelişimleriyle ilgilenmeleri	11
ÖL’yi geliştirmeye yönelik yapısal ve örgütsel değişiklikler yapılması	10
Okul müdürlerinin eğitim ve öğretime ağırlık vermesi	9
Okul müdürleri öğretmenleri teşvik eden davranışlar sergilemesi	7
Okul müdürlerinin öğretim yöntemlerine ve programlarına hakim olması	5
Okul müdürlerinin lisansüstü eğitim yapması	5
Okul müdürlerinin iletişim becerilerini geliştirmeleri	4
Okul müdürlerine uzman yardımı verilmesi	3
ÖL’nin okulda paylaşım temelinde olması	3
Eğitim fakültelerinde ÖL’nin ders olarak verilmesi	3

Tablo 9’da görüldüğu gibi çalışmalarda ÖL ile ilgili uygulamaya yönelik olarak okul yöneticilerine ÖL ile ilgili hizmet içi eğitim verilmesine ilişkin önerilerin yoğun olduğu görülmüştür ($f=18$). Bunun dışında sırasıyla okul müdürlerinin öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sağlamasına ($f=11$), gerek mevzuatta gerekse okulda yapısal ve örgütsel değişiklikler yapılmasına ($f=10$), okul müdürlerinin eğitim öğretime ağırlık vermesine ($f=9$), öğretmenleri desteklemesine ($f=7$) ilişkin önerilere yer verilmiştir. Diğer taraftan araştırmalarda okul müdürlerinin kendilerini öğretim yöntemleri, program konusunda geliştirmesine ilişkin kendi alanlarında lisansüstü eğitim almalarına yönelik ($f=5$) önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca okul müdürlerinin ÖL ile ilgili uzman yardımı almasına ($f=3$) ve ÖL’nin üniversitelerin eğitim fakültelerinde ders olarak verilmesine yönelik ($f=3$) önerilerin yapıldığu görülmektedir.

Tablo 10. Öğretim liderliği araştırmalarının araştırmacılara ilişkin önerilerin dağılımı

Öneriler	f
Farklı okul tür ve basamaklarında inceleme	8
Eğitim-öğretime olan etkisi	4
Öğretmenler dışındaki okul paydaşlarının görüşlerini inceleme	4
Nitel ve karma çalışmalar yapılması (açıklayıcı biçimde)	4
Sosyo-ekonomik farklı okul düzeylerine göre incelenmesi	3
Örgütsel ya da kişisel değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi	2
Okullarda uygulanması ve engeller	1

ÖL araştırmalarının araştırmacılara yönelik önerilerinin yer aldığı tablo 10'da, sırasıyla ÖL'nin farklı okul tür ve basamaklarında incelenmesi ($f=8$), eğitim-öğretime olan etkisinin araştırılması ($f=4$), müdürlerin ÖL'deki etkililiğini ortaya koymak ya da nasıl olması gerektiği ile ilgili öğretmenler dışındaki okul paydaşlarının görüşlerinin de alınması ($f=4$) gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca nitel ve karma çalışmalar yapılması ($f=4$), sosyo-ekonomik düzeye göre ÖL algısındaki farklılığı ortaya konulması ($f=3$), ÖL'nin farklı örgütsel veya kişisel değişkenlerle olan ilişkisinin ele alınması ($f=2$) ve ÖL'yi engelleyen faktörlerin incelenmesi ($f=1$) önerilmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada Türkiye'de ÖL kavramına ilişkin araştırmaların içerik bakımından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmalar incelenirken çalışma konuları, araştırma yöntem ve deseni, veri toplama araçları, örneklem türü ve büyüklüğü, kavramın sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlılığı ve diğer kavramlar ile ilişkisi, nitel araştırmaların temaları ve araştırma sonucunda geliştirilen önerilerin kimliği ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmada ÖL alanında yapılan ampirik araştırma konularının okul müdürlerinin ÖL'nin örgütsel ve bireysel değişkenlerle ilişkileri, okul müdürlerinin ÖL davranışlarının düzeyleri ve bu davranışları sergilemelerine odaklanmıştır. Bu durum Türk Eğitim Sisteminde okul müdürünün okuldaki yönetsel görevleri yerine getiren bir aktör olarak görülmesinden dolayı, okul yöneticilerinin öğretim süreçlerinin içerisinde yer alma olasılığının düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Farklı konularda yapılan benzer nitelikteki araştırmalarda (Bağ ve Çalık, 2016; Dağhan ve Akkoyunlu, 2015; Selçuk, Palancı, Kandemir ve Dündar, 2014; Yılmaz, 2015) benzer sınıflandırmaların kullanıldığı görülmüştür.

Araştırmada okul müdürlerinin okulun amaç ve vizyonunun belirlenmesi ile düzenli öğretme-öğrenme çevresi ve ikliminin oluşturulması davranışlarını yeterli düzeyde gösterdikleri saptanmıştır. Ancak sırasıyla öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi, öğretim süreci ve öğrencilerin değerlendirilmesi, eğitim programı ve öğretim süreci davranışlarının daha yeterli düzeylere çıkartılması gerektiği görülmektedir. Buna göre okul müdürlerinin öğretim süreçlerine ve öğrenmenin iyileştirilmesinde daha aktif rol oynamaları gerektiği ifade edilebilir. Nitekim Gümüşeli (1996), Gökyer (2004) ve Çelikten'nin (2004) araştırmaları bu bulguları desteklemektedir.

Araştırmada incelenen makalelerin çoğunluğunda nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Türkiye'de ÖL araştırmalarında pozitivist paradigmanın hâkim olduğunu göstermektedir. Nitel ve karma yöntemle yapılan araştırmaların yetersiz düzeyde kullanıldığı görülmüştür. Nicel çalışmalarda tekil tarama ve ilişkisel modeli sıklıkla kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda ise durum çalışmasına ağırlık verilmiştir. Nitekim Türkiye'de yetişkin eğitimi (Yıldız, 2004), hizmet öncesi öğretmen eğitimi (Yücel -Toy, 2015), çok kültürlü eğitim (Günay ve Aydın, 2015), çevre eğitimi (Kahyaoğlu, 2016), fen ve matematik eğitimi (Gül ve Sözbilir, 2015), proje tabanlı öğrenme (Ayaz ve Söylemez, 2015), eğitimde teknoloji kullanımının sürdürülebilirliği (Dağhan ve Akkoyunlu, 2015) ve program değerlendirme (Kurt ve Erdoğan, 2015), okuma becerisi (Akaydın ve Çeçen, 2015), eğitim bilimleri tezleri (Karadağ, 2010), okullarda liderlik (Oplatka, 2017) konularında yapılan tematik içerik analizi araştırmalarında nicel yöntemin yoğun olarak kullanıldığını saptamışlardır. Bu durum nicel araştırma yöntemi sonuçlarının genellenebilir bir nitelik taşımasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Creswell (2012), araştırmalarda nicel yöntemlerin

kullanılmasının temel sebebinin araştırma bulgularının sayısal değerle ifade edilebilmesi olduğunu belirtmektedir.

ÖL araştırmalarında çalışma gruplarının genellikle öğretmenlerden oluştuğu ve örneklem büyüklüğünün 100-500 kişi arasında olduğu saptanmıştır. Araştırmalarda örneklem büyüklüğünün aralıklarının belirlenmesinde evreni temsil etme şartı aranmaktadır. Nitekim Türkiye’de farklı konularda yapılan benzer araştırmalarda örneklem büyüklüğünün 100 kişinin altında olduğu görülmüştür (Çiltaş, Güler ve Sözbilir, 2012; Ulutaş ve Ubuz, 2008). Öte yandan ÖL verilerin toplanmasında veri toplama aracı olarak çoğunlukla anketlere başvurulduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Şişman’ın (2004) okul müdürlerinin ÖL davranışları ve Hallinger’in (1983) ÖL davranışları ölçekleri araştırmalarda yaygın olarak kullanılmıştır. Şişman’ın (2004) ölçeğinin yoğun bir şekilde kullanılmasının nedenleri arasında Türkiye’deki okullarda geliştirilmiş olması ve dolayısıyla ölçme aracının bulunduğu yerin kültürel özelliklerini taşımasından kaynaklanmış olabileceği ileri sürülebilir.

Araştırmalarda okul müdürlerinin ÖL davranışları anlam çıkarıcı istatistiklerin cinsiyet, kıdem ve okul türü gibi demografik değişkenlerine göre incelendiği görülmüştür. Araştırmalarda sırasıyla cinsiyet, kıdem ve okul türü değişkenleri bakımından öğretmenlere göre ÖL algısının farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmaların daha çok olduğu görülmektedir. Bu durum ÖL araştırmalarının gerçekleştiği okullarda öğretmenlerin kadın ve erkek olması, meslekteki çalışma süresi ve çalıştıkları okul türü okul müdürünün ÖL davranışlarına bakış açılarının farklı olmasına bağlanabilir. Nitekim araştırmalarda genel olarak erkek, yüksek kıdemli ve ortaöğretim öğretmenlerinin okul müdürlerinin sergiledikleri ÖL davranışlarının düşük düzeyde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim Kış ve Konan’ın (2014) öğretim liderliği araştırmalarını cinsiyet değişkeni bakımından incelediği meta-analiz çalışmasında, araştırmaların etki büyüklüğü bakımından erkek öğretmenlerin lehinde pozitif anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Yapılan araştırmalarda, okul müdürlerinin ÖL davranışlarıyla çeşitli kavramların ilişkilerinin araştırıldığı çalışmaların yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ÖL davranışlarının bireysel ve örgütsel çeşitli sosyo-psikolojik davranışları hem etkileyen hem de etkilenen konumda olduğunu göstermektedir. Erdem (2011) araştırmasında, 2005-2006 yılları arasındaki eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin analizlerinde cinsiyet ve kıdem değişkenlerin yoğun bir şekilde kullanıldığını bulmuştur.

Yapılan nitel araştırmalarda, öğretim liderliği davranışlarını sergileyen okul müdürlerini ve bu davranışları engelleyen etmenler ile ilgili iki ana tema ön plana çıktığı görülmüştür. Araştırma analizlerinde okul müdürlerinin sergiledikleri ÖL davranışlarına ilişkin alt temalar; okul amaçlarını belirleme, deneyim paylaşımı, motivasyon çalışmaları, veli öğretmen iş birliği, okulda gözlem şeklindedir. Ayrıca okul müdürlerinin öğretim lideri olmalarını engelleyen etmenlere ilişkin alt temalar ise, öğretimi denetlemede yetersiz kalma, öğretim programları hakkında yeterli bilgi sahibi olmama ve öğretim programlarının hazırlanmasında yeterince etkin davranmama ve eğitim-öğretim süreciyle yeterince ilgilenememe şeklinde sıralanmıştır.

Öğretim liderliğine ilişkin araştırmalarda uygulayıcılara yönelik önerilerde, okul yöneticilerine hizmet içi eğitim verilmesi, okul müdürlerinin mesleki gelişimlerinin sağlanmasına, okul yapısında ve mevzuatında değişiklikler, öğretmenlerin desteklenmesine ilişkin önerilere sıklıkla başvurulmuştur. ÖL araştırmalarının araştırmacılara yönelik önerilerde ise gelecek araştırmaların ağırlıklı olarak farklı okul türü ve basamaklarında incelenmesi gerektiği konusundaki önerilere yaygın bir şekilde başvurulduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında Türkiye’deki ÖL araştırmalarında nicel araştırmaların hâkim olduğu, nitel ve karma araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Araştırmalarda okul müdürlerinin ÖL davranışlarını sınırlayan etmenlere yönelik çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bu bakımdan bu yönde yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmalarda uygulayıcılara yönelik önerilerin deneysel çalışmalarla test edilmesi önerilebilir. Bunun yanı sıra neden sonuç ilişkilerini ortaya koyan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretim liderliği araştırmalarına ilişkin önerilerin birbirini tekrarladığı ve araştırma bulgularıyla genel olarak ilişkisiz olduğu görülmektedir. ÖL araştırmalarına ilişkin önerilerin araştırma sonuçlarına uygun olması hem araştırmacılara hem de uygulayıcılara somut veriler sağlayacağı ifade edilebilir.

Kaynakça

- Akaydın, Ş., & Çeçen, M. A. (2015). Okuma becerisiyle ilgili makaleler üzerine bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 183-198. doi: 10.15390/EB.2015.4139.
- *Aksu, A., Gemici, Y., & İşler, H. (2006). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderliklerine ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 172, 55-71.
- *Aktepe, V., & Buluç, B. (2014). Sınıf öğretmenlerinin algılarına göre okul yöneticilerinin öğretim liderliği özelliklerinin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 227-247. doi: 10.17152/gefd.35227.
- *Aksoy, E., & Işık, H. (2008). İlköğretim okul müdürlerinin öğretim liderliği rolleri. *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 235-249.
- Alig-Mielcarek, J. M. (2003). *A model of school success: Instructional leadership, academic press, and student achievement* (Unpublished doctoral dissertation). The Ohio State University, Columbus, USA.
- *Anıl, F., & Sarpkaya, R. (2014). Anadolu ve meslek lisesi okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik rolleri. *Anan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-21.
- *Arslantaş, H.İ., & Özkan, M. (2012). Okul müdürlerinin çatışma çözmede yapıcı – yıkıcı olmaları ile öğretim liderliği arasındaki ilişki. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 231-240.
- Ayaz, M. F., & Söylemez, M. (2015). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının Türkiye'deki öğrencilerin fen derslerindeki akademik başarılarına etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 255-283. doi: 10.15390/EB2015.4033.
- *Ayaz, M. F. (2017). Öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin öğretim liderliği davranış düzeyleri. *Journal of Institute of Social Sciences*, 6(2), 137-154.
- *Ayık, A., & Şayir, G. (2014). Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ile örgüt iklimi arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 253-279. doi: 10.17755/esosder.39460.
- Barth, R. S. (1986). The principal and the profession of teaching. *The Elementary School Journal*, 86(4), 471-492.
- *Baş, G., & Yıldırım, A. (2010). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının farklı değişkenler açısından değerlendirmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 1909-1931.
- *Bellibaş, M.Ş., & Gedik, Ş. (2014). Özel ve devlet okullarında çalışan müdürlerin öğretim liderliği becerileri açısından karşılaştırılması: Karma yöntem. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20(4), 453-482. doi: 10.14527/kuey.2014.018.
- Bergman, A. B. (1998). *A survival kit for the elementary school principal: With reproducible forms, checklists & letters*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Blase, J., & Blase, J. (2000). Effective instructional leadership: Teachers' perspectives on how principals promote teaching and learning in schools. *Journal of Educational Administration*, 38(2), 130-141. doi: 10.1108/09578230010320082.
- Blase, J., & Blase, J. (2004). *Handbook of instructional leadership: How successful principals promote teaching and learning*. California: Corwin Press.
- *Bozkurt, S., & Arslanargun, E. (2015). Öğretim sürecinin yönetimi ve öğrenci başarısının değerlendirilmesine yönelik okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 6(11), 151-174.
- *Buluc, B. (2015). Relationship between instructional leadership and organizational health in primary schools. *Anthropologist*, 19(1), 175-183.
- *Can, N. (2007). İlköğretim okulu yöneticisinin bir öğretim lideri olarak yeni öğretim programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasındaki yeterliliği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 228-244.

- *Çalık, T., Sezgin, F., Kavgacı, H., & Kılınç, A., Ç. (2012). Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile öğretmen öz yeterliği ve kolektif öğretmen yeterliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2487-2504.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38. doi: 10.15390/EB.2014.3412.
- Dağhan, G., & Akkoyunlu, B. (2015). Eğitimde teknoloji kullanım sürdürülebilirliği üzerine yapılan çalışmalarda genel eğilimler: Bir tematik içerik analizi çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 225-253. doi: 10.15390/EB.2015.4175.
- De Bevoise, W. (1984). Synthesis of research on the principal as instructional leader. *Educational Leadership*, 41(5), 14-20.
- Dinçer, S. (2014). *Bilimsel araştırmalarda meta-analiz, meta-sentez ve betimsel taramalar*. 25. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 21-24 Nisan 2016, Antalya.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.
- Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- *Ergen, Y. (2013). Öğretmen algılarına göre ilköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-110.
- Fullan, M. (2002). The change. *Educational Leadership*, 59(8), 16-20.
- Glickman, C. D. (1985). *Supervision of instruction: A developmental approach*. Boston: Allyn & Bacon.
- Gül, Ş., & Sözbilir, M. (2015). Fen ve matematik eğitimi alanında gerçekleştirilen ölçek geliştirme araştırmalarına yönelik tematik içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 85-102. doi: 10.15390/EB.2015.4070.
- *Gülbahar, B. (2013). İlkokul müdürlerinin öğretim programlarının uygulanmasındaki öğretim liderliği rolleri. *21.yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2(4), 104-128.
- *Gumus, S., & Akcaoglu, M. (2013). Instructional leadership in Turkish primary schools: An analysis of teachers’ perceptions and current policy. *Educational Management Administration & Leadership*, 41(3), 289-302. doi: 10.1177/1741143212474801.
- *Gümüşeli, A. İ. (1996). *Instructional leadership behaviours of elementary school principals in Istanbul province*. In Proceedings of the III. National Educational Sciences Congress. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bursa.
- *Gümüşeli, A. İ. (2001). Çağdaş okul müdürünün liderlik alanları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 28, 531-548.
- Günay, R., & Aydın, H. (2015). Türkiye’de çokkültürlü eğitim ile ilgili yapılan araştırmalarda eğilim: bir içerik analizi çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 1-22. doi: 10.15390/EB.2015.3294.
- *Güroçak, E. O., & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2012). Okul öncesi eğitim kurumları yöneticilerinin öğretim liderliği davranışlarına ilişkin öğretmen algıları. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 319-338.
- *İnandı, Y., & Özkan, M. (2006). Resmi ilköğretim okulları ve liselerde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre müdürler ne derece öğretim liderliği davranışları göstermektedir? *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 123-149.
- Hallinger, P., & Murphy, J. (1983). Instructional leadership and school socio-economic status: a preliminary investigation. *Administrator’s Notebook*, 31(5), 1-4.
- Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. *The Elementary School Journal*, 86(2), 217-247.

- Hallinger, P., & Heck, R. (1999). Can leadership enhance school effectiveness. *Educational management: Redefining Theory, Policy and Practice*, 178-190.
- Hallinger, P. (2003). Leading educational change: Reflections on the practice of instructional and transformational leadership. *Cambridge Journal of Education*, 33(3), 329-352. doi: 10.1080/0305764032000122005.
- Hart, A. W., & Bredeson, P. V. (1996). *The principalship: A theory of professional learning and practice*. New York: Mc Graw-Hill Humanities, Social Sciences & World Languages.
- Heck, R. H., Larsen, T. J., & Marcoulides, G. A. (1990). Instructional leadership and school achievement: Validation of a causal model. *Educational Administration Quarterly*, 26(2), 94-125. doi: 10.1177/0013161X90026002002.
- Heck, R. H. (1992). Principals' instructional leadership and school performance: Implications for policy development. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 14(1), 21-34. doi: 10.2307/1164525.
- Kahyaoglu, M. (2016). Türkiye'de doğa eğitimi üzerine yapılan çalışmalarının analizi: Bir meta sentez çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- *Kalman, M., & Arslan, M. C. (2016). School principals' evaluations of their instructional leadership behaviours: realities vs. ideals. *School Leadership & Management*, 36(5), 508-530. doi: 10.1080/13632434.2016.1247049.
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: Nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 49-71.
- Keefe, J. W., & Jenkins, J. M. (1984). *Instructional leadership handbook*. Reston: Publication Sales, National Association of Secondary School Principals, Association Drive.
- Kış, A., & Konan, N. (2014). Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyetlerine göre meta analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(6), 1-17. doi: 10.12738/estp.2014.6.2307.
- Kurt, A., & Erdoğan, M. (2015). Program değerlendirme araştırmalarının içerik analizi ve eğilimleri; 2004-2013 yılları arası. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 199-224. doi: 10.15390/EB.2015.4167.
- Lambert, L. (2002). A framework for shared leadership. *Educational Leadership*, 59(8), 37-40.
- Leithwood, K., Jantzi, D., & Steinbach, R. (1999). *Changing leadership for changing times*. Philadelphia: Open University Press.
- Marks, H. M., & Printy, S. M. (2003). Principal leadership and school performance: An integration of transformational and instructional leadership. *Educational Administration Quarterly*, 39(3), 370-397. doi: 10.1177/0013161X03253412.
- McEwan, E. K. (1998). *The principal's guide to raising reading achievement*. California: Corwin Press.
- Murphy, J. (1988). Methodological, measurement, and conceptual problems in the study of instructional leadership. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 10(2), 117-139.
- Murphy, J., & Hallinger, P. (1988). Characteristics of instructionally effective school districts. *The Journal of Educational Research*, 81(3), 175-181.
- Murphy, J. (1990). Principal instructional leadership. *Advances in Educational Administration: Changing Perspectives on the School*, (Part B), 163-200.
- Oplatka, I. (2017) Fifteen Years of Publication: leadership and policy in schools and its scholarly contribution since its foundation. *Leadership and Policy in Schools*, 16(1), 1-26. doi: 10.1080/15700763.2016.1270334.
- Özden, Y. (1998). *Eğitimde dönüşüm yeni değer ve oluşumlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- *Parlar, H., & Cansoy, R. (2017). Examining the relationship between instructional leadership and organizational health. *Journal of Education and Training Studies*, 5(4), 18-28. doi: 10.11114/jets.v5i4.2195.

- *Recepoglu, E., & Ozdemir, S. (2012). Okul müdürlerinin mizah tarzları ile ğretim liderliği davranışları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 23-42.
- *Recepoglu, E., & Ozdemir, S. (2013). Okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile okulun örgütsel sağlığı arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(4), 629-664.
- Robinson, V. M., Lloyd, C. A., & Rowe, K. J. (2008). The impact of leadership on student outcomes: An analysis of the differential effects of leadership types. *Educational Administration Quarterly*, 44(5), 635-674. doi: 10.1177/0013161X08321509.
- Rossow, L. F. (1990). *The principalship: Dimensions in instructional leadership*. New Jersey: Prentice Hall.
- *Sağır, M., & Emişoglu, S., P. (2013). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerinde sorunla karşılaşma dereceleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Kahramanmaraş Stc İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 39-56.
- *Serin, M. K., & Bulu, B. (2012). İlköğretim okul müdürlerinin ğretim liderliği davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3), 435-459.
- *Sezer, ř., Akan, D., & Ada, ř. (2014). Ortaöğretim kurumları yöneticilerinin ğretim liderliği rollerini gerçekleştirme düzeylerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi, *Eğitim ve ğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 239-249.
- Smith, W. F., & Andrews, R. L. (1989). *Instructional leadership: How principals make a difference*. Alexandria: Publications, Association for Supervision and Curriculum Development, West Street.
- Southworth, G. (2002). Instructional leadership in schools: Reflections and empirical evidence. *School Leadership & Management*, 22(1), 73-91.
- Sözbilir, M., Güler, G., & iltaş, A. (2012). Türkiye'de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi alışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 565-580.
- *şahin, S. (2011). ğretimsel liderlik ve okul kültürü arasındaki ilişki (İzmir İli rneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1909-1928.
- şimşek, H., & Yıldıırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- şişman, M. (2004). *ğretim liderliği (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tanrıgen, A. (2000). Temel eğitim ğretmenlerinin okul müdürlerinden bekledikleri öğretimsel liderlik davranışları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (12), 1920-1927.
- *Taşdelen, T.Y., Aküzüm, C., Tan, ., & Uçar, M.B. (2015). Öğretmen görüşleri açısından okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları. *Turkish Studies*, 10(3), 1-26. doi: 10.7827/TurkishStudies.7843.
- *Tatlıhoğlu, K., & Okyay, E.O. (2012). Özel eğitim okul müdürlerinin ve öğretmenlerin ğretim liderliği rolleri (Gaziantep rneği). *Turkish Studies*, 7(2), 1045-1061.
- *Topaçoğlu, D.. & Fırat, N.ř. (2016). İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları. *Turkish Studies*, 11(3), 1849-1878. doi: 10.7827/TurkishStudies.9377.
- Ulutaş, F., & Ubuz, B. (2008). Matematik eğitiminde araştırmalar ve eğilimler: 2000 ile 2006 yılları arası. *İlköğretim Online*, 7(3), 614-626.
- *nal, A., & elik, M. (2013). Okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışı ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlığık davranışlarının analizi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 239-258.
- Walsh, D. ve Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: A literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 50(2), 204-211. doi: 10.1111/j.1365-2648.2005.03380.
- Wanzare, Z., & Da Costa, J. (2001). Rethinking instructional leadership roles of the school principal: challenges and prospects. *The Journal of Educational Thought (JET)/Revue De La Pense ducative*, 35(3), 269-295.

- Whitaker, B. (1997). Instructional leadership and principal visibility. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 70(3), 155-156. doi: 10.1080/00098655.1997.10543916.
- Wright, L. V. (1991). Instructional leadership: Looking through schoolhouse windows. *Theory Into Practice*, 30(2), 113-118.
- *Yaman, E. & Ezer, Ö. (2015). Öğretmen algılarına göre ortaokul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, X(I), 39-54.
- *Yavuz, M., & Bas, G. (2010). Perceptions of elementary teachers on the instructional leadership role of school principals. *US-China Education Review*, 7(4), 83-93.
- Yıldız, A. (2004). Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarına toplu bakış. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 37(1), 78-97.
- *Yılmaz, E., & Kurşun, A., T. (2015). Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ile öğretmenlerin akademik iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Yücel-Toy, B. (2015). Türkiye'deki hizmet öncesi öğretmen eğitimi araştırmalarının tematik analizi ve öğretmen eğitimi politikalarının yansımaları. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 23-60. doi: 10.15390/EB.2015.4012.
- Zepeda, S. J. (2004, June). Leadership to build learning communities. *In the educational forum* (pp. 144-151). Taylor & Francis Group.
- *Zorlu, H., & Arseven, A. (2016). Instructional leadership behaviors of school administrators on the implementation of secondary school curricula. *International Journal of Higher Education*, 5(1), 276-291. doi: 10.5430/ijhe.v5n1p276.